

קובץ קטעים

להעמקה ודין

ברית - הרב שרקי

אחד הערכים הנפלאים ביותר שהתחדשו בחברה האנושית, הוא הברית. זה גורם בעל עוצמה אדירה. הברית מחברת בין שני רצונות, שעד עתה היו נפרדים זה מזה, ועתה הם משותפים, ומחוייבים לפעול ביחד. הפלא הזה הוא המחבר את בני האדם ביניהם ומאפשר להם לחיות ביחד, להקים מוסדות של שלטון ומשפט, לפתח תרבות משותפת ולפעול לשם השגת מטרות כוללות. הפילוסוף רוסו, שעמד על קיומה של התופעה, לא ידע להסביר אותה, אבל ידע לתת לה שם: האמנה החברתית. הוא טען שברגע שבני אדם חיים בחברה, זה מניח שכל אחד מהפרטים ויתר על רצונו הפרטי לטובת הרצון הכללי. הקושי בהסברה זו הוא שמעולם לא שמענו על מאורע שבו בני האדם הכריזו על מוכנותם לוותר על רצונם לטובת הכלל. אמנם זו המציאות, אבל מקורה של המציאות לטה בערפל. קשה לתת הסבר רציונלי לתופעה מופשטת.

עוד יותר מופלאת היא הברית שהקדוש ברוך הוא כורת עם בני האדם. הבורא, שברצונו החופשי המוחלט מהוה את כל המצוי, מחליט שהוא מתאם את רצונו הבלתי מוגבל עם רצונו של האדם. כאן אנו פוגשים את מידת החסד של הבורא, המבקש לשתף את האדם בהשלמת מעשה בראשית, בהתהלכות משותפת, בבחינת "והתהלכתי בתוכם".

הברית הראשונה שכרת ה' נכרתה לפי חז"ל על המלאכה: "כשם שהתורה ניתנה בברית, כך המלאכה ניתנה בברית. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף אדם הראשון לא טעם כלום עד שעשה מלאכה" (אדר"נ נו"א פי"א). לנוח נאמר "והקימותי את בריתי אתך" (בראשית ו, יח). משתמע מהכתוב שנכרתה אתו ברית עוד מקודם ולא נאמר מהי. נראה שמדובר על הברית הטבעית שכרת ה' עם המין האנושי, לתת לאדם את תפקיד השלמת הבריאה על ידי המלאכה, שראשיתה השימוש באש (אולי לזה רמז בתיקו"ז ש"בראשית" הוא אותיות "ברית אש").

הבריתות שנכרתו אחרי כן, הקשת, מצוות בני נוח, עם האבות, עם לוי, עם עם ישראל בסיני, באוהל מועד, בערבות מואב ובהר גריזים ועיבל, עם אהרון, עם פינחס, עם דוד, הברית שעתידי ה' לכרות עם בית ישראל ובית יהודה באחרית הימים, כל אלה הם העמקת החידוש הנפלא של שיתוף רצון ה' עם רצון האדם. מתוך הברית בין הבורא לנברא, נבנית גם הברית הזוגית המשפחתית, ואף קדושת הברית האישית. כך גם הוא עניינה של תנועת נוער. היא יוצרת ברית פנימית בין חבריה, ומכשירה את האדם לפעול עם כל מלוא ההתנסות של בן החברה הבוגרת, ללא כל התוצאות המתחייבות ממנה. זה בית הספר של החיים. לכן מגיעה הערכה רבה לתנועת עזרא שבחרה את "הברית" בתור הנושא המרכזי של חודש הארגון שלה.

ברית או בריטי?

הבריטים זכו בדימוי של אנשים מנומסים, כאלה שאומרים בדיוק את מה שצריך לומר וג'נטלמנים למופת. האופי הבריטי (וסליחה אם מישהו נפגע – אני מכיר רק את הדימוי...) הקר והענייני מובלט לא פעם בסתירה לאופי הישראלי הבוטה והישיר. כבר ביוון העתיקה הבחינו הפילוסופים בין הנומוס ללוגוס, בין הנימוס להגיון, החוק והתוכן, האור והכלי. אף פעם כללי הנימוס לא יתאמו באופן מלא את העקרון שאותו הם משרתים, תמיד יוצר פער בין הרצוי למצוי, בין האופן שבו נרצה להתנהג לבין הצורה שבה ניתן ליישם זאת. חודש ארגון הוא לא פעם תקופה שבה דווקא יש דברים שהם לא תמיד מאורגנים, חלקם נעשים בטעות כמוכן אבל חלקם קשורים לרצון הבריא והנכון של הנוער להביא לידי ביטוי אותו ואת רצונותיו, את כשרונותיו והקולו הייחודי.

הכללים לא פעם עלולים לפגוע ברצון הזה. אם כן, מה עושים?

החוצפה הישראלית היא סוג של פתרון לכך. אל מול הנימוסים הבריטים, הישראלי המחוספס והמחוצף תובע את מה שמגיע לו גם אם זה מגיע לא פעם במילים ובסגנון ללא מסננות. החוצפה אם כן בשורשה היא ביטוי לזיהוי אינסטינקטיבי לפער הקיים בין החוק למהות, בין האור לכלי. אלא שעצם קיום הפער לא מציל אותנו מהצדדים השלילים של החוצפה. הבנתה היא דבר אחד, מתן לגיטימציה היא דבר אחר. האם ניתן אם כן להרוויח את הטוב שבשני העולמות, הישראלי והבריטי? בוודאי – זוהי ברית.

ברית באה להכווין ולהכפיף את החוקים לערך עליון מהם. ברית היא בחירה מודעת לקיים ולהחיל עליון את כללי הנימוס והחוק, היא הבחירה החופשית שלא לבחור, הבחירה להכנס למסגרת. כך היא מעלה ומכווונה את כללי הנימוס, את החוקים אל שורשם. הברית מאפשרת להיות ישראלי שרוצה להבין, ישראלי שלא מסתפק במסגרת, אבל גם לא רק שובר אותה. זה לא בריטי, זה ברית.

ברית סלפי – ערכת מודעות עצמית, ובחינם

עד לפני כמה שנים, בטרם פרוץ הסלפי לחיינו, לא ברור אם דובר עברית ממוצע היה משתמש במילה סלפי באופן שגרתי. אלא שבאופן מפתיע (ואולי בעצם לא), למילה היה שימוש. הכוונה היא כמובן למושג ה'עצמי', מושג שפותח על ידי הפסיכולוגיה של היינץ קוהוט, למרות ששורשיו קדומים ומגיעים עד לפילוסופיה של קריקגור. מהו אם כן הסלפי, ואיך הוא קשור אלינו?

הדרך הכי טובה להסביר את הרעיון מבלי ללכת לאיבוד, היא לחשוב על דברים שיכולים ללכת לאיבוד. אם ננסה לבנות פרמידה דמיונית המתארת את הדברים השונים שאנו מאבדים מהקל ביותר ועד לחמור ביותר, סביר שלאבד עט יתפוס את אחד מהשלבים הנמוכים, מעליו כנראה יתמקם אובדן המפתח לבית ובראש הפרמידה יעמוד אחר כבוד - הפלאפון. אך האם ניתן לחשוב על דבר כלשהו שלאבד אותו יהיה חמור אף יותר?

קריקגור מציע שלאבד את ה"סלפי", את העצמי, את הקול הייחודי לך נורא יותר מכל דבר אחר. הסיבה לכך היא שכאשר אדם מאבד את העצמי שלו, לרוב הוא לא יודע שהוא איבד משהו. הוא יכול להסתובב במשך שנים ולא לדעת שחסר לו משהו. ההסתרה שבתוך ההסתרה היא הנוראית ביותר משום שלא רק שאדם עלול לסיים כך את חייו, אלא שגם אם הוא יתעורר לכך שאיבד משהו, זוהי רק תחילתו של מסע מפרך למציאת הזהות העצמית הייחודית לך. מושג זה, של ה"עצמי", מבט ייחודי ואוטנטי הנוגע לך ורק לך. כפסיכולוג, מציב קוהוט את המטרה בארגון האישיות, הרצונות והשאיפות של האדם סביב נקודת הייחודיות והמשמעות שהוא מוצא מבפנים, הוא כלפי עצמו, כסובייקט שאינו תלוי ואינו מושפע מסביבתו.

למעשה כל צילום סלפי מאפשר לנו להסתכל על עצמנו מבחוץ. הוא תמונה שמתארת אותנו מנקודת מבט שונה, נקודת מבט חיצונית מצחיקה או משמחת, עם מפורסם או עם נוף, ביום הולדת או סתם במבט היתולי. אלא שלעיתים מרוב צילומי הסלפים האדירים שנוחתים עלינו (בעיקר בקבוצות שונות ומשונות) קשה שלא להבחין שדווקא המבט העצמי עלול להפוך למלכודת. במקום להבליט ולהדגיש את האישיות המיוחדת, עודף התמונות הופך את כולם לדומים, הנופים, התחושות, הכל הופך להיות סתמי וחד גוני. האישיות החד פעמית והייחודית של האדם במקום שתבלוט מטשטשת ונטמעת בשטף הגנרי, העצמי נשכח, הסלפי הופך להיות הדבר הכי כללי שיש.

על מנת לייצר מבט חיצוני כלפי עצמך, יש להקדים נקודה ארכימדית, נקודת משען פנימית. נקודה שלא תשתנה ולא תופר. זהות אישית שיודעת מי אני, מה אני רוצה, ומה לא. קודמת לכל הבריתות היא הברית עם עצמי, ברית שמאפשרת לי לדעת מה עקרוני לי, מה עקרוני בי, ומה דווקא יכול וכדאי שישתנה. אפשר לקרוא לה ברית סלפי, אבל אולי זה עומק הפסוקים המתארים את המפגש של האדם לראשונה עם אשתו – זאת הפעם עצם מעצמי. המסע למודעות עצמית הוא מסע לחיים, מסע שמי שיוצא אליו לא מוצא מיד נחת ואושר, אבל הוא כבר יודע שהוא לא יכול שלא להמשיך, לקום וללכת.

לא פורמלי, ולא במקרה

רבות כבר נכתב על תרבות ה"סמוך" הישראלית. החל מהג'ינג'י עם המפתח של קישון וכלה ב"יהיה בסדר" של רבין. תמונת המראה של תרבות הסמוך היא עודף משפטיזציה ובירוקרטיה בלתי נגמרת המלווה את חיינו. תקשיר רודף נוהל ומצטרף לפסקי דין של מאות עמודים, אך המרחב הציבורי בישראל לא משנה את פניו. יש הרבה יותר בירוקרטיה, אך לא פחות שחיתות. להיפך. התהליכים מזינים זה את זה ומחזקים ויוצרים איזון חוזר. ככל שיש יותר חפיפניקיות, גדלה ההצדקה למשפטיזציה המזינה בתורה עודף חקיקה. השמירה על החוק לא מתחזקת, במקום זאת צומחת נורמה ציבורית המתייחסת לחוק כהמלצה.

הקונסטלציה הפוליטית לתוכה נקלענו היא דוגמא מצוינת לכך. כללי המשחק הופרו, מחול השדים בעיצומו ובמקום שהעיסוק בשאלת מה ראוי יתפוס את סדר היום אנו מכלים את זמננו בשאלת מה מותר. לא כל המותר ראוי. אלא שעיסוק בשאלת הראוי לא תצמח בשדה בו העיסוק סובב סביב המותר. אלו שני זנים שונים, שני עצמים הגדלים באקלים שונה בתכלית השינוי. לאקלים משפטי יש את היתרונות משלו, אך הוא שונה מהאקלים החינוכי – ערכי (יש קשר בין ערך לחוק אך לא קשר ישיר). בעוד האחד אוהב סדר ומסגרת, השני צומח דווקא מתוך חופש ומרחב. האחד עסוק במה לא, השני דווקא במה כן. על מנת לאפשר ל"שריר הראוי" להתחזק, יש לאמן אותו. שימוש יתר ב"שריר המותר או לא" הוא מתכון בטוח לניוונו של השריר המקביל – "שריר הכן והנכון".

כחברה עלינו להכיר בשונות והייחודיות של כל תחום, ולטפח את שני התחומים מתוך ידיעה ששניהם נדרשים, שניהם חשובים ולכל אחד יש שיטת הפעלה שונה. היוזמה והחוצפה הישראלית אולי הספיקו כל זמן שהאלתור נדרש, אלא שהיום מבינים רבים ובתחומים שונים שגם אלתור מצריך שיטה, הוא לא רק כשרון. הדרך הכי טובה לטפח את "שריר הראוי", עוברת במרחב הלא פורמלי. כל זמן שהמרחב הלא פורמלי מתפקד רק כחצר האחורית של הפורמלי שולטים בו חוקי הג'ונגל. חוקים שמשאירים את כולנו במעגל האין סופי של חפיפניקיות ורגולציה. במקום להמשיך בסיבוב האין סופי הזה, יש לפרוץ את המעגל להעמיק ולפתח את השפה הלא פורמלית. בעולם תנועות הנוער יש מסגרת וחוקים, יש היגיון ויש סדר, אך זהו סדר מסוג שונה מהסדר של העולם הפורמלי. זהו סדר המאפשר לאמן את שריר הראוי משום שהוא פועל בכלי עבודה המתאימים לו, כלים הנוגעים למשמעת פנימית ולא חיצונית, לאחריות ולהבנה. חודש הארגון שתנועות הנוער הדתיות בעיצומו כעת הוא הזדמנות נפלאה לקריאה גם למערכות הציבוריות והפוליטיות, הבירוקרטיות והחינוכיות ללמוד ממנו – ניתן לייצר חוק גם באופן אחר. ניתן לעסוק בראוי ולא רק במותר. ניתן לייצר גם מתוך חופש ואחריות מתוך אמון.

על אי גיון - הגיוני, או בעברית: ברית.

אנו רגילים לחשוב על האדם כעל יצור הגיוני. אנו פועלים באופן מושכל, מוכוונים להשגת מטרות ופועלים באופן שיטתי להשיג אותן. אנו כמובן מודעים לכך שמפעם לפעם אנו מתעוררות בנו רגשות. ישנם אפילו מצבים בהם אנו פועלים באופן לא הגיוני בעליל, אך אנו מעדיפים לחשוב על המצבים הללו כעל היוצא מן הכלל המעיד על הכלל. אנו לרוב מתייחסים אל התנהגות לא רציונלית כאל חולשה - דפוס פראי קדום שצף מבעד לפני השטח וטרם אולף על ידי השכל המתורבת. זוהי תפיסה המושרשת בנו באופן עמוק, היא מחלקת את העולם בין ההגיוני ללא הגיוני באופן המקביל לטוב ורע. הטוב, המודרני, המתקדם והחכם הוא כל מה שהגיוני, ואילו הפרמיטיבי, הנחות והשלילי הוא כל מה שאיננו הגיוני.

אלא שלמרות שאנו נוטים לתפוס כך את העולם, במבחן המעשה, זהו תיאור די תמים של העולם המסביר אותו באופן חלקי בלבד. יש שיוסיפו שגם באופן לא מאוד מוצלח. ההיגיון הוא כלי אחד מתוך שורה של מרכיבים העוזרים לנו לתווך את המציאות אל עולמנו הפנימי ואת עולמנו הפנימי החוצה. הוא אולי המסודר והנקי שבכולם, אך הוא לחלוטין לא היחיד, אולי אפילו לא הראשון. רוב ההחלטות החשובות בחיים לא מתקבלות על סמך ניתוח אנליטי, אלא על סמך שיקולים שונים שלעתים קרובות נתקשה להסביר על פי קריטריון מדעי חמור. מה שמעניין הוא שההחלטות הללו הן דווקא ההחלטות החשובות יותר, המשמעותיות יותר - ההחלטה איפה לגור, עם מי להתחתן, או מה המקצוע שנבחר איננה רק החלטה הגיונית קרה, אלא קשורה למנגנונים רחבים יותר אשר ברובם אינם הגיוניים. כשעוברים למישור הציבורי הדבר בולט אפילו יותר - היוכחים העמוקים בתוכם אנו נמצאים בין ימין לשמאל, דתיים לחילוניים ליברלים או שמרנים הם מחלוקות עומק. גם אם ברוב המקרים הדיון ברדיו ידון בשאלה האם ועד כמה ניתן לסמוך על הערבים, ברור לחלוטין ששני הצדדים במתרחש לא חלוקים בשל שאלה לוגית אלא בשל עולם ערכי שלם עליו יושבת שאלה זו.

אל מול מצב העניינים הזה, מרענן להסתכל על מושג ה"ברית". הברית מחייבת אותנו לצלול אל קומת הבסיס, היא מחייבת אותנו לדון ולהתייחס לא רק אל ההגיוני והנראה לעיין כי אם אל מה שנמצא מתחת לכך, אל מה שמונח ביסודות הבניין. כיצד?

לכאורה ההתחייבות היא פעולה שיש לה מחיר. העדיפות הראשונה היא לשמר כמה שיותר אפשרויות פתוחות, ורק בלית ברירה נוותר על חופש הפעולה ונתחייב. אלא שזוהי תמונה חלקית בלבד. אפילו מבחינה הגיונית קרה יש ביצירת בריתות - פוליטיות, כלכליות, צבאיות רווח. הברית עוזרת לך "לנעול" את השותפים השונים ולחייב אותם להישאר נאמנים לך. זה אגב ההסבר ההיסטורי לפעולה שבכריתת הברית - אין מדובר בעקרון טקסי גרידא, כריתת הברית היא סימון פיסי שאינו ניתן לשינוי. מי שכורת ברית, מתחייב שלא להיות יותר ניטרלי, הוא "צבוע" - מסומן. באם יבוא צבא אויב הוא יתקשה לבגוד או לעבור צד בשל העובדה שמראהו החיצוני מכריז עליו כשייך למחנה מסויים. זוהי דרך יעילה לפקח ממרחק ולהבטיח שהברית אכן נשמרת.

כורת הברית אם כן, לא רק מתחייב אלא בעצם משנה את כללי המשחק. כריתת הברית היא הבחירה שבתחום זה מעתה אינני פועל עוד על פי הגיון גרידא, אלא אני נכנס למרחב בו מה שמכתיב את היום יום הוא ה"מטא-גיון", הוא הופך את כל ההחלטות לפעולות מסדר שני, לטקטיקה הנקבעת מעתה על פי האסטרטגיה והחזון. כריתת הברית מניפה דגל המכריזה אני משתייך למחנה זה. זה נכון ביחס לכריתת ברית צבאית, ברית משפחתית וברית עם ריבונו של עולם. הברית פותחת אותנו ומכניסה עושר ליום יום שלנו. אנו פתוחים עתה לתחום ה"לא הגיוני", לשיקולים שאינם רק תועלתנים. הבחירה לא לשבת על הגדר ולהזדהות משפיעה ומעשירה עתה כל פעולה יום יומית שנעשית. היא עושה זאת משום שהיא מעלה אותה מתחום העלות – תועלת, מפעולה שנעשית רק על מנת לקבל תועלת בטווח הקצר והופכת אותה להיות "לשם שמים". זהו העומק בחיי ברית, חיים שמאפשרים גם לתחומים הלא הגיוניים ולא רציונלים לבוא לידי ביטוי. בעולם בו הכל הגיוני ונשפט רק לפי מדדים תועלתנים יש בכך בשורה המאפשרת להשתחרר מהכאן והעכשיו, היא מאפשרת להנכיח גם במעשים קטנים ופשוטים רבדים חוויות ורגשות ונותנת ביטוי לכל אותם חלקי אישיות לא הגיוניים הנמצאים במעמקי האישיות, החברה והתרבות. הברית החברתית איננה רק אמנה המסדירה את נימוסי החיים בין כלל החלקים בה, אלא כזו המחייבת את כולם להתבונן פנימה ולהיות ערים לאושיות הקיום והערכים עליהם החברה מושתתת. אולי זה לא הגיוני, ואולי זה הגיון מסדר אחר. בכל אופן, בעברית זה נקרא ברית.

יהודים של ברית

97% מהיהודים החיים בארץ עשו או יעשו ברית מילה לבנם. 30% בלבד מגדירים את עצמם דתיים או חרדים.

כיצד ניתן להבין את הפער הזה?

התמיהה רק גוברת כשנזכרים מה עניינה של ברית המילה. הרי לא מדובר על כיבוד אב ואם – מצווה שכלית שלכאורה כולם מקיימים בלאו הכי, ואפילו לא על ליל הסדר – מצווה מאוד משפחתית וחוויתית. ואם כן, מה כאן קורה? איך יכול להיות שמצווה "שמעית" כל כך מורכבת לעיכול, מוצאת את מקומה גם אצל אנשים

המגדירים את עצמם רחוקים מאוד מתורה ומצוות?

נדמה לי שהתשובה לכך תלויה אולי בהבנה מהי ברית.

ברית היא התשתית החיונית, היא הבסיס, היא הצהרת הכוונות, אך בהחלט לא מכילה את כל מכלול הדקויות והדקדוקים המרכיבים את אותו חיבור או את אותה מחויבות שהיא עומדת בבסיסה.

קיום ברית מילה היא הצהרה – אני חלק מהעם היהודי ואני רוצה שילדי יהיו חלק מהעם היהודי!

וכך בכל ברית – לדוגמה בברית עם נח, הקב"ה מצהיר כלפי האנושות כולה "ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ". אין זה אומר שלא יהיו יותר אסונות טבע חלילה, ושמעתה והלאה יחסי האנושות עם הקב"ה יזרמו רק על מי מנוחות. אלא יש פה הצהרת כוונות מצד הקב"ה שלא להשמיד שוב את האנושות כפי שקרה במבול.

בברית בין הבתרים נאמר "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת". שוב, ללא כניסה לפרטים, מתי וכיצד זה יקרה, או מה המחירים הכרוכים בכך. אלא שוב, זוהי הצהרת כוונות ביחס למגמה, לשם חותרים, אלו הם השאיפה והכיוון.

יתכן ולעיתים אנו מעט מזלזלים ביהודים שכל יהדותם מתבטאת בברית מילה ובשופר במוצאי יום כיפור, ומתפלפלים בינינו לבין עצמנו – "ממאי נפשך? אם אתה מאמין בקב"ה ובתורה מסיני, התכבד וקיים את כל המצוות. אם לא, מדוע אתה מקיים מצוות בודדות בכלל?"

לעניות דעתי יש לנו מה ללמוד מיהודים אלו. דומני שלעיתים, שאנו כשומרי תורה ומצוות המחויבים להלכה על כל פרטיה ודיקדוקיה, קצת שוכחים או מפספסים את הבסיס הזה של מהות הברית. בבחינת "מרוב עצים לא רואים את היער". ישנה סכנה המרחפת מעלינו כל העת שעבודת ה' שלנו תהיה רצף של פעולות טכניות על פי כל הגדרים והחומרות, אך נטולת התודעה הבסיסית של היותנו חלק מברית נצחית בין עם ישראל לקב"ה.

העיסוק בנושא הברית בחודש הארגון הבעל"ט יזכיר ויאפשר לנו בע"ה לחזור אל הראשונות ולבסס את עבודת ה' שלנו על הצהרת הכוונות, הברית, בינינו לבין הקב"ה באופן שלם ומשמעותי.

חזקו חברים.

ברית דמים

אחד הדברים המופלאים בעברית הוא שלעצמים שונים ישנם פעלים שונים – מוסקים זיתים, גודדים תמרים, אורים תאנים ובוצרים ענבים. באותה מידה לא ניתן לעשות חוזה וברית באותו האופן – חוזה יש לחתום, וכיצד עושים ברית? מסתבר שברית צריך 'לכרות', בשום מקום בתנ"ך ברית איננה נחתמת או מסוכמת, היא תמיד 'נכרתת'.

בעולם המעודן שלנו, קצת קשה למצוא דוגמאות לדברים שיש צורך 'לכרות' אותם. פרידריך ניטשה, פילוסוף גרמני ש'חקר' את תולדות המוסר האנושי ('לגנאולוגיה של המוסר'), טען שראשיתו של המוסר לא בכוונות טובות, בוותורים או בסליחה – בימים שבהם האדם היה פרא ונבדל מהחיה רק במעט – צריך היה לאלף אותו, ועל כן המוסר לבש צורה של ענישה קשה.

באותו קו-הגיוני מפרש גם הרב קוק את המעבר של התרבות האנושית מ'שפה של יראה, לשפה של אהבה' – 'בתחילה קודם שנתבסס העולם.. כשהיה האדם פרא.. היה צריך לכבוש את יצרו הרע על ידי המון היראות, שהן מיני העבודה זרה.. העולם נתבסס עוד יותר.. על כן החל גם כן המין האנושי בהמון האהבות, היא הרומנטיקה..'' (אגרות הראי"ה, איגרת מד)

האם נשאר בנו משהו מאותו חינוך קשה, מאותה אלימות? ולמה בכלל לחפש שאריות כאלו? הברית, להבנתי, היא שארית מאותם מקומות עמוקים ואפילו אפלים. לא לחינם במערכת המצוות, המקום הראשי השמור למילה ולמושג 'ברית' הוא – ברית המילה: מצווה שנעשית בתינוק ללא דעת, בהקזת דם, בכאבים, בסימן המוטבע בגוף ולא ניתן למחיקה. יש שמחה בזמן ברית המילה, אבל שמחה ששזורה בכאב (אגב, גם לזה יש מילה מיוחדת בעברית: "ששון"), שמחה שמבינה שיש דברים שלא ניתן להשיג ללא מחויבות מוחלטת, כשהתינוק בוכה אני מבין טוב יותר במה זכיתי אני מיד בלידתי, דבר שלא הייתי יכול להשיג היום בהיותי מבוגר ופועל בשיקול דעת.

לאורך התנ"ך מושג הברית מוקדש כמעט ורק לקשר בין האדם ואלוהיו, וליתר דיוק – בין עם ישראל ואלוהי ישראל. ישנן גם בריתות צבאיות ופוליטיות, אבל הן מעטות ובדרך כלל מוזכרות לגנאי – כלומר, דבר שלא ראוי היה לכרות עליו ברית, אלא לכל היותר 'הסכם הפסקת אש'..

אבל הברית עצמה נועדה לעבור מטמורפוזה, ולהצליח להיכנס עם הצדדים הקשים שבה – אל עולם הבחירה והאהבה – כדי להחיות את הברית ולהחזיר אותה ללקסיקון עלינו ללמוד לקבל ולאהוב דווקא את אותם אזורים קשים שנעלים (או נחותים?) מכל בחירה – גוף, אישיות עצמית, משפחה, אלהים..

הַנְּהַ יָמִים בְּאִים, נָא־ד'; וְכָרְתִי, אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת-בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה. לֹא כְבָרִית, אֲשֶׁר כָּרְתִי אֶת-אֲבוֹתַם, בְּיוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדָם, לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: אֲשֶׁר-הִמָּה הִפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי, וְאֲנֹכִי בְעַלְתִּי בָם--נָא־ד'. לֵב כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם, נָא־יְהוָה, נְתַתִּי אֶת-תּוֹרָתִי בְּקֶרְבָּם, וְעַל-לְבָבָם אֶכְתְּבֶנָּה; וְהֵייתִי לָהֶם לָאֱלֹהִים, וְהִמָּה יְהִי-לִי לְעַם. (ירמיהו לא, ל-לב)

ברית

אחד השירים שהותירו עליי בילדותי חותם רומנטי בל-יימחה היה "זמר שלוש התשובות". מילותיו של אלתרמן פרטו על אזניי בצורה רגשנית את אותה סערה של התמסרות וכניעה, ויתור וקרבת, של בת הזוג הדמיונית -

"אם תאמר לי ללכת אלך,

אם תאמר לא לחזור - לא אחזור;

אך דבר רק אחד אל תשאל,

אל תאמר לי אותך לשכוח"

הצהרה מוחלטת, נצחית וללא-תנאים. הידוק והיצמדות שלפי הרגשתי נדרשו לכל מערכת יחסים זוגית; בעצם, לכל מערכת יחסים שהיא - דתית, חברית, לאומית. מבטא פשוט ונאמן, מלא כנות ולהט, לאמירה - מבלעדי הדבר הזה חיי אינם חיים; אתן למענו הכל, תמיד.

מעט לאחר שנישאתי שמעתי מאשתי משפט אחר, שגם הוא נצרב בתודעתי, ובצורה חזקה יותר. "תראה, אם לא יהיה לי טוב איתך - אלך". משפט קצר והפוך לגמרי, שלימד אותי על סוג אחר של קשר, שבו כל אחד מהצדדים הוא אדם שלם, עצמאי, עם מרחב משלו וחיים משלו ואופק התפתחות משלו. אין אהבה ללא כבוד. מדובר בקשר עמוק ומורכב, אך מצד האמת - גם מהנה ומשמעותי פי כמה.

בהקשר של המושג "ברית" - לאנשים רבים ובמובנים רבים, ה"ברית" עדיין מנגנת בראש את התווים של אלתרמן. קשה להיפרד מאותה תחושה של התמסרות מוחלטת, וגם החשש מקנן בלב - ללא אותה תחושה, מה יבטיח את המשך קיומה של הברית?

הדבר נכון גם במישורים נוספים. היינו רוצים שבתי המדרש יטפחו לומדים מקוריים ועצמאיים, ולא חסידים קנאים; שכל אידאולוגיה תכיל מרחב של חירות לפרט. הראי"ה קוק, במשפט קצר, חריף ומפתיע, קובע כי "האמונה בטהרתה - על ידי אפשרות של כפירה". גם בנקודת הקשר העמוקה ביותר שבין הבורא והנברא - דרוש מרווח. מרווח המאפשר לכונן חיים מלאים, עצמאיים, זקופי קומה. כשניים ולא כאחד. מרווח המלמד כי "ברית" אמתית אינה מושגת על ידי השפלה, על ידי כניעה או על ידי התפשרות. מרווח המטפח את הרעיון כי אלוהים ביקש לו אדם בצלמו.

לוקח זמן להתבגר אל תוך האפשרות הזו של "ברית", ואל ההבנה כי קשר עמוק רק נתרם מהעובדה שבכל צד שלו קיימת דמות מודעת ומלבלבת.

לבחור לא לבחור

אנו חיים בתקופה שבה ערך הבחירה הוא המקודש ביותר. אדם נולד וגדל לתוך מציאות שבה ניתן ואף צריך להטיל ספק בדברים הבסיסים ביותר (מגדר, זהות, לאום) ואף לנסות לשנותם בפועל תוך תמיכה גדולה מרוח התקופה.

אם נמשיל זאת לתקופות חייו של אדם, אנו בזמן כזה שניתן להגדירו כ'גיל ההתבגרות'. אם בילדות אדם רואה בהוריו דבר יציב וחזק, שני אנשים שצריך להקשיב להם ונקודת משען לכל חייו של הילד. אזי בגיל ההתבגרות, כאשר מתחילה להיות באדם 'דעת' והבנה הוא מתחיל למרוד בכל המוסכמות של הילדות, הוא כבר לא חושב שהוריו כל כך צודקים והוא כופר בהרבה הנחות יסוד שעליהם גדל בביתו. במאמר מפורסם בגמרא למדנו שהתורה ניתנה לנו בכפייה:

"ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי [...] מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם" (שבת פח ע"א).
המהר"ל, בדבריו המפורסמים בספרו 'תפארת ישראל', פונה לכיוון אחר. לפי דבריו, התורה חייבת להתקבל בכפייה דווקא:

"אבל מה שכפה עליהם ההר – שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים התורה. ודבר זה לא היה מעלת התורה, כי התורה כל העולם תלוי בה, ואם לא הייתה התורה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו... (פרק יא)

לפי המהר"ל, משמעותה של הכפייה בקבלת התורה היא שהזיקה שלנו אליה איננה מבוססת על רצוננו החופשי, על הצורך הפנימי 'להתחבר' למצוות, אלא על מחויבות מוחלטת שאין בה לכאורה בחירה. העדפת הכפייה על הבחירה החופשית עשויה להישמע לנו לא מתאימה. אבל קודם לכן כדאי ללמוד גם את המשך דברי המהר"ל, שכן הוא נוגע בנקודה נפלאה – קבלת התורה בכפייה 'מחייבת' גם את הקב"ה באותה מידה, זוהי מחויבות הדדית שאי אפשר להיפרד ממנה.

וכך מוכח במדרש בפסוק ולו תהיה לאישה לא יוכל שלחה כל ימיו. כשבא הקדוש ברוך הוא לתת תורה על הר סיני כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו תורתו [...] להיות החיבור הזה הכרחי, וכל זיווג וחיבור הכרחי אין סילוק והסרה." (שם)

בין עם ישראל לבין הקב"ה נכרתה ברית עולמים, ובברית שני הצדדים מחויבים זה לזה: אנחנו מחויבים כי 'כפו עלינו', והקב"ה 'מחויב' לנו כי לעולם אנו בניו אהוביו. המהר"ל, שמסביר את עומק המחויבות שלנו לקיום התורה והמצוות, הוא גם זה שמדגיש את 'הכפייה ההדדית', ועומד על כך שברוך ה' זכינו לברית מוחלטת עם הקב"ה.

אם נחזור למשל שפתחנו בו נאמר, שעל פי המהר"ל ניתן להתקדם לשלב הבא בתקופת חייו של אדם. האדם הבוגר לרוב חוזר ו'משלים' עם הוריו, הוא מבין את חשיבותם בזהות שלו עצמו, הוא מבין את הערך שלהם בעצם קיומו, הוא חוזר ובוחר בהם מרצונו החופשי ורואה בהם מודל כמו שראה בהם כילד, רק הפעם זה נעשה מתוך פיכחון, הבנה ובחירה גדולה.

כך גם ביחסנו לקב"ה, היכולת להפוך יחסים של ביצוע מול תוצאה ליחסים של ברית תלויה ביכולת לבחור שלא לבחור, לחיות חיי ברית עמוקים. מרחבי האין-בחירה האלו מגדירים את מה שאנחנו, מאפשרים לנו מרחב גדול יותר לטעות וגם לגדול, להצטמצם אבל להתרחב לאין שיעור.

לחיות חיים של ברית זה לחיות חיים שהם מעבר למחויבות.